

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ALTUN, A. (2020). David Hare'in Bakış Açısıyla İsrail-Filistin Çatışması: Via Dolorosa. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (4) , 2009-2017.

David Hare'in Bakış Açısıyla İsrail-Filistin Çatışması: Via Dolorosa^(*)

Ali ALTUN^(**)

Öz: İsrail-Filistin çatışması sadece Orta-Doğu'nun değil dünya çapındaki etkisinden dolayı aynı zamanda uluslararası bir meseledir. Yerel görünümlü mesele aynı zamanda Müslüman ve Arap devletlerinin yanı sıra Avrupa ve Amerika'nın doğrudan ve/ya dolaylı olarak müdahil olduğu küresel bir sorundur. İsrail Devletinin izlediği Siyonist politikalar ve Batı dünyasının buna seyirci kalması bölgedeki savaşı turmandırması ve barış umudunu zayıflatmıştır. Çağdaş İngiliz tiyatrosunun önemli temsilcileri arasında sayılan David Hare, büyük yankı uyandıran *Via Dolorosa* (1998) oyununda hem İsraililerin hem de Filistinlilerin İsrail-Filistin meselesine yönelik fikirlerini sahnede aktarmıştır. Bu çalışmada, meseleyi çatışan tarafların görüş açısından aktaran yazarın, bakış açılarını aktarırken ne kadar tarafsız kalabildiği, bu çatışma ile ilgili kendi fikirlerini ne ölçüde söz konusu oyuna yansıttığı ve bu süreçte bir sanatçı olarak nasıl bir rol üstlendiği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsrail-Filistin Sorunu, Siyonizm, David Hare.

Israel-Palestine Conflict from the Point of View of David Hare: Via Dolorosa

Abstract: The Israeli-Palestine conflict is not only confined to the Middle-East but it is also an international problem because of the impact on the states of affairs around the world. The seemingly local issue is at the same time an international one with which both Muslim and Arab countries as well as Europe and America have got involved in one form or the other. The Zionist policies adopted and implemented by the State of Israel, and Western indifference to the issue have escalated the conflict and reduced the hopes for peace. One of important contemporary British playwrights, David Hare in his compelling work *Via Dolorosa* (1998) takes up the issue from the point of view of both Israelis and Palestinians. This study discusses to what extent the playwright can remain impartial when reflecting the conflict through the eyes of both sides, to what degree he discloses his ideas about the issue not as an artist, but also as a citizen of the world.

Keywords: The Israeli-Palestine Conflict, Zionism, David Hare.

Makale Geliş Tarihi: 15.05.2020

Makale Kabul Tarihi: 24.12.2020

I.Giriş

Uluslararası politikayı doğrudan etkileyen ve pek çok devletin iç ve dış politikasıyla doğrudan ve/ya dolaylı ilişkili olan İsrail-Filistin meselesi yaklaşık bir yüzyıldan uzun süredir çözülemeyen bir sorun olarak devam etmektedir. Mesele siyasi, ekonomik,

^{*)} Bu çalışma yazarın "David Hare'in Oyunlarına Yansıyan Küresel Olaylara Eleştirel Bir Bakış" adlı doktora çalışmasından üretilmiştir. (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Kültürü ve Edebiyatı Doktora Programı, 2019).

^{**)} Öğr.Gör. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Yabancı Diller Bölümü (e-posta: alialtun07@gmail.com) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0002-3772-1333>

kültürel ve uluslararası boyutuyla sanat ve edebiyatın da doğrudan konusu olmuş ve çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bu çalışma David Hare'in *Via Dolorosa* oyununda İsrail-Filistin meselesini İsraili ve Filistinlilerin ağzından anlatırken konuya yönelik kendi fikirlerini de doğrudan ve/ya dolaylı olarak seyirciye nasıl iletmişine odaklanmaktadır.

Yazar oyunda İsrail ve Filistin bölgesine yaptığı ziyaret sırasında bizzat edindiği deneyimleri ve her iki kesimden farklı görüşte insanlarla yaptığı görüşmeleri harmanlayarak İsrail-Filistin sorununu gündeme getirmiştir (Hare, 2005: 200). Bu çerçevede yazar, bölgede yaşayan insanların İsrail-Filistin meselesine hangi açıdan baktığı, olayların neden bu safhaya geldiği, barış ve çözüm yollarının neden sekteye uğradığı ve gelecekte bölge halklarını nelerin beklediğine dair fikir ve görüşlere yer verir. Yazar "İsrail ve Filistin'e ilk gittiğimde aklımda İngiliz Mandacılığıyla ilgili oyun yazmak vardı... Ama gider gitmez oyunumun güncel olması gerektiğini biliyordum" (Hare, 1999: 74) sözleriyle meselenin sadece İngiltere ve Batı dünyasının kültürel kalıntıları ve yansımalarıyla açıklanamayacağını anlamıştır. Bir yandan yüzyıllardır orada yaşamakta olan Müslüman Filistinliler, Siyonist politikalar sonucu yerlerinden edilmiştir ve bunun akabinde Filistinliler sadece insanlık dışı uygulamalara maruz kalmamış aynı zamanda kendi topraklarında yaşayan bir azınlığa dönüştürülmüştür. Diğer yandan İsrail askerleriyle yaptıkları silahlı-silahsız mücadele nedeniyle Filistinlileri 'terörist' olarak gören İsrail Devletinin 'güvenlikçi' devlet politikaları sonucu ortaya çıkan sorunlar henüz çözülmemiştir. Yazar da bölgede yaşayan Müslüman ve Yahudilerin neler hissettiklerini, aralarındaki sorun ve anlaşmazlığın kökünün çok az bilindiği düşüncesinden yola çıkarak birbirine zıt görüşlü her iki kesimin fikirlerini dünya kamuoyuna sunulması gerektiği inancıyla oyunu kaleme almıştır.

Yazarın İsrail ve Filistin'e yaptığı yolculuk ve buradaki tecrübeleri kendisini o kadar çok etkilemiştir ki sanat kariyeri boyunca alışagelen oyun yazma tarzını ve sahnelenmesini bir kenara bırakarak kendisi açısından da deneyimsel bir yolculuğa çıkmıştır.

İsrail ve Filistin bölgesine gittiğimde bilindik oyun yazma tarzını bir kenara koyup inanca dair karmaşık sorular sormanın onurlu bir tavır olduğundan emin oldum. Bu nedenle oyunu tek başıma sahnelemeye karar verdim. Dışarıdan birisi ve [İsrail-Filistin çatışması konusunda] az bilgili bir ziyaretçi olarak geleneksel sahnelere bağımlı kurgusal yazından umudumu kestim. Çünkü elinde silahla birbirleriyle [...] savaşıyor veya Yahudi şapkası giyen veya mülteci kamplarının tellerine karşı Filistinlileri orantısız bir şekilde sıkıştıran İngiliz aktörler konunun içeriğini kirletecek yanlışlara yol açarlardı, bu yüzden insanların konuya ilgisini doğrudan çekmek için oyunun bir aracı olmaya karar verdim. (Hare, 2005: 78)

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra sıra dışı olayları, sahnede gösterilemeyeni göstermek isteyen çağdaş bir yazar için diyalog tarzında oyun yazmak yetersiz kalırdı (Beşe, 2007: 2). Bu bağlamda yazarın İsrail-Filistin meselesinde özellikle de Filistinlilerin maruz kaldığı insanlık dışı uygulamaları, kendi topraklarında güvenlik adı

altında Siyonist politikalar sonucu ötekileştirilmelerini sahnede rahatlıkla ve tarafsız şekilde sergilemesi mümkün olmayacaktı. Yazar tarafsız kalma kaygısıyla savaşın her iki toplumda bıraktığı psikolojik, toplumsal ve ekonomik etkilerle birlikte meselenin uluslararası boyutunu gerçekçi bir şekilde yansıtmak için oyunu monolog tarzda yazmıştır.

Yazara göre Yahudi kökenli bir İngiliz oyuncu İsrail'de yaşayan bir Yahudi'ye veya buğday tenli bir Arap aktör de Filistinli bir Müslüman'a tam olarak benzeyemez veya tam olarak onlar gibi düşünüp söylediklerini onlar gibi ifade edemez veya o duyguyu yansıtamaz. Bu, o kadar hassas bir konudur ki meselenin seyirciye aktarılması oyuncuların Filistinli veya İsraili bir karaktere bürünmesiyle olmayacaktır. Bu oyunda rol alacak oyuncular oyunu sadece sahneleyecekti; o durumda oyunun 'gerçek' olması imkânsız olurdu (Hare, 1999: 74). Filistin ve İsrail sorununun, yabancıların yani o bölgede yaşamamış ve/ya o kültürün iç dinamiklerini tecrübe edinmemiş birileri tarafından ele alınması yeterince gerçekçi olmazdı. "Hristiyan kültürden gelmiş biri, Araplar ve Yahudiler arasındaki kritik meseleler ile ilgili ne kadar gerçekçi yazabilirdi ki?" (Hare, 1999: 75) sorusuyla kendisinin bu konu hakkında hüküm verecek durumda olmadığını aksi takdirde seyirciyi yanıltabileceğinin de altını çizmektedir. Oyunda anlatıcı rolünü de üstlenen yazar savaşı, çatışmayı, zulmü, dışlanmışlığı, açlık ve sefaleti bizzat yaşamış farklı görüşlerdeki bölge insanlarının duygu ve düşüncelerine yer vererek oyunun gerçekçi olmasını istemiştir.

II. Hiç Bitmeyen İsrail-Filistin Mücadelesi ve David Hare

Genel itibarıyla oyunda meselenin İsrail tarafı "hedonist yaşayan Tel Aviv, sade yaşayan Kudüs, kan ve intikam isteyen El-Halil" (*Via Dolorosa*, 31) olmak üzere üç temel noktada ele alınmıştır. Diğer bir deyişle İsrail'de "Yahudi olmak için dindar olmanın gerekmediğini [düşünen], Tanrı'nın günlük hayatın bir parçası olmadığı ve yine de mümkün olduğunca Yahudi" (*Via Dolorosa*, 7) olan seküler insanların yanı sıra Kudüs civarında Yahudi geleneklerine ve öğretilerine göre yaşayan dindar Yahudiler vardır. Bu dindar kesim "Biz, Yahudiler. Biz Yahudi halkı. Burası Yahudi vatanıdır" (*Via Dolorosa*, 4) diyen Siyonistlerin aksine diğer dinlere mensup insanlarla barış içinde yaşamaktadırlar. Yazar oyunda bu üç kesimden insanların fikirlerini aktarmasına rağmen daha çok Siyonist fikirler benimseyen karakterlere yer verir. Diğer yandan dindar ve seküler Yahudilerle hemen hemen hiç sorun yaşamayan ancak Siyonist ideoloji ve politikalar sebebiyle Siyonist uygulamalara sert bir şekilde karşı çıkan ve bunlara tepki gösteren Filistinlilerin bakış açılarını ele almaktadır. Yazar bir bakıma Siyonist İsrail politikaları ve bunlar karşısında var olma mücadelesi veren Filistinlilerin meseleye bakış açıları üzerinde yoğunlaşır.

Yazar oyunda Siyonistlerin ilk lideri Theodor Herzl ve onun başlattığı hareketin günümüzde nelere yol açtığını vurgulamak üzere İsrail-Filistin meselesinin kökünü on dokuzuncu yüzyıla kadar götürür ve meselenin ne kadar eskiye dayandığına vurgu yapar. "[Y]üce İngiltere İmparatorluğu adına Lord Landsowne Uganda'nın küçük bir parçasını teklif edecek kadar cömerttir" (*Via Dolorosa*, 5) sözleriyle İngiltere tarafından dünyanın çeşitli yerlerinde dağınık halde yaşayan Yahudilere bir arada yaşamaları için kendilerine

tahsis edilecek Uganda topraklarını kabul etmediklerini hatırlatır. Ancak bu topraklar Yahudiler için kutsal değildir. Fırat ve Nil nehirleri arasında büyük bir Yahudi devleti kurmayı hedefleyen Siyonizm'e göre Yahudiler seçilmiş üstün ırktır ve Yahudi olmayan diğer insanlar Yahudilere hizmet edecektir. Kurulacak ülkenin başkenti de Kudüs olacaktır. Oyunda Siyonist politikaları destekleyen Sarah ve Danny Weiss çiftinin sözleriyle "Mesih'in gelişiyle Yahudiler kurtarılacak. Günün birinde şimdilik tepede duran Arap camileri yıkılacak ve Üçüncü Tapınak onların yerinde yükselecek" (*Via Dolorosa*, 16). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Kudüs'te Müslüman izleri silinecek ve daha önce iki defa yıkılmış Süleyman Tapınağı¹ yeniden inşa edilecektir. Yazar da oyunda bir takım dolaylı sorular (Uganda neden reddedildi?) sorarak aslında Yahudilerin isteselerdi pekâlâ başka bir yerde bir arada yaşayabileceklerini ve böylece bu kadar çatışma ve ölüm olmayacağını dolaylı olarak vurgulamıştır. Öyle ki yazar oyunun yazım, yapım ve gösterim sürecini anlattığı *Acting-Up: A Diary* (1999) adlı kitabında Siyonistlerin politik amacının seyirciye bir şekilde aktarılması gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. "İsraililerin Kudüs'ü işgal etme arzusu değil de dindar Yahudilerin Arap camilerini yıkmaya ve Üçüncü Tapınağı yeniden inşa etme hırsını vurgulamam gerektiğini fark ettim" (Hare, 1999: 38). Zira Siyonistlerin bu ebedi düşüncesini sahneye taşımamak, olayın özünün anlaşılmasında da büyük bir eksikliğe yol açacak hatta Hare'in tarafsızlığı şiddetle sorgulanacaktı. Oyunda Siyonistlerin kendilerini haklı göstermek için sığındıkları bahanelere de yer veren yazar esasında bu radikal hareketin ne ölçüde tehlikeli olduğunu da gündeme getirmiş olur. Örneğin Weiss çiftinin "Tanrı, Tel Aviv veya Hayfa'yı vaat etmemiştir. Tanrı Yahudiye'yi ve Samiriye'yi vaat etmiştir. Bu, Kitabı Mukaddes'de² de vardır" (*Via Dolorosa*, 15) sözleriyle İsrail Devletinin varoluş felsefesinin doğrudan dini temelli olduğunu gösterir. Weiss ailesi gibi İsrail Devlet politikasını destekleyen diğer bir kişi de İsrail'in eski Başbakanlarından Menahem Begin'in oğlu Benni Begin'dir. Begin bir taşın üzerinde Eski İbranicede yazılmış "çözülmesi zor bir mesajı" (*Via Dolorosa*, 23) örnek verir. Bu mesajda "kullanılan dil ile Krallar Kitabı ve Samuel Kitaplarında" (*Via Dolorosa*, 23) kullanılan dilin hemen hemen aynı olduğunu ve günümüz İbraniceden çok da farklı olmadığını söyleyen Begin, buldukları toprakların zaten onlara ait olduğunu hem tarihe hem de dil bilimine dayanarak kanıtlamaya çalışır. Yazar bu sözleri aktarıırken Siyonistlerin kendi politikalarını haklı çıkarmak için dini ve tarihi olayları kendi çıkarları için nasıl kullandıklarına da dikkat çekmiş olur. Bu bağlamda Filistin toprakları Siyonistler için tek ve son fırsattır. Eğer burada da tutunamazlarsa bir topluluk olarak tarihten silineceklerdir. Savaşın bitmesini ve buradaki Filistinliler ile barış içinde yaşamak istediğini belirtmesine rağmen Sarah'nın istediği barış ortamında Yahudiler ile Müslümanlar eşit şartlarda yaşamayacaktır. Zira Batı Şeria'da Yahudi yerleşim yerlerine giden "dört şeritli oto yollar [...] sadece bu küçük yerleşim yerin dışında [...] başka yere çıkmamaktadır" (*Via Dolorosa*, 13). Birkaç yüz kişilik Yahudi yerleşim yerine varmak

¹ Süleyman Tapınağı veya Süleyman Mabedi, Kral Süleyman tarafından inşa ettirilip Babiller ve Romalılar tarafından olmak üzere iki defa yıkılmıştır. Yahudiler için kutsal olan bu tapınağın yeniden inşa edilmesi oldukça önemli olup bunun gerçekleşmesi ana hedeflerindedir.

² Eski Ahit (Tevrat) ve Yeni Ahit'ten (İncil) oluşan kutsal kitaptır.

için geniş yollar yapmış İsrail Devletinin aynı yatırımı Filistinlilerin olduğu bölgeye yapmadığını ifade eden yazar bu sözlerle İsrail Devletinin adil olmadığını vurgulamıştır. Keza “yedi yüz elli bin Filistinlinin arasında yaşayan altı bin Yahudi yerleşimci adına Gazze'nin üçte birini kontrol” (*Via Dolorosa*, 25) eden İsrail Devletinin yerleşim politikalarını sayısal verilerle gösteren yazar İsrail Devletinin adeta işgalci bir güç gibi davrandığına işaret etmiş olur. Yazar bu sayısal verilerle Filistinlilerin özgürlüklerini güvenlik bahanesiyle sınırlandırarak onların sosyal ve ekonomik yaşamlarına doğrudan müdahale eden İsrail Devletinin Filistinlilere yönelik ayrımcı politikalar benimsediği ve Filistinlilerin kendi topraklarında ikinci sınıf vatandaş olarak yaşadığı fikrini dolaylı olarak gündeme getirmiş olur. Bununla birlikte Hare, Ramallah'ta Filistinli tarihçi Albert Aghazerin'le görüşmek için beklerken Uluslararası Af Örgütü'nün Filistin ile ilgili rapora dikkat çeker. Raporda “insanlara elektrik akımı verilerek öldürüldüler. Kafa üstü asıldılar. Cesetlerin üzerinde yakılarak eritilmiş naylon...” (*Via Dolorosa*, 30) ifadeleri geçer. Yazar Uluslararası Af Örgütü'nün hazırlanmış olduğu bu raporda İsrail askerlerinin Filistinlilere yaptıkları işkence yöntemlerine ve sivilleri nasıl öldürdüklerine dair çarpıcı örneklerle yer vererek Filistinlilerin acılarına empati beslediğini göstermiş olur.

Hare İsrail Devlet politikasını eleştiren, Filistinlilere sempati duyan ve onların haklarının korunması gerektiğini savunan diğer Yahudilerden de örnekler vererek İsrail'in ve Yahudilerin sadece Siyonistlerden ibaret olmadığını dolaylı olarak belirtir. Bunlardan biri Yahudi asıllı bir roman yazarı olan David Grossman'dır. Grossman, İsrail-Filistin meselesi hakkında iyimser olduğunu ve bunun er ya da geç çözüme kavuşacağı konusunda ümidini yitirmediğini hatta kendinden emin bir tavırla “Filistin devletinin bir gün kurulacağını” (*Via Dolorosa*, 6) söyler. Grossman da Yahudilerin Siyonistlerden ibaret olmadığını bilakis katı bir dini inancı taşımayan pek çok Yahudi'nin olduğunu şu sözlerle vurgular:

Büyük sorunlar vardır. Ama esasında tüm bu sorunlar çözülebilir. Çözülme ihtimali düşük olan ahlaki sorun ise şudur: tarih boyunca sevilmemiş bir çoğunluk [Yahudiler] kendi aralarında, seilmeyen bir Filistinli azınlığa artık nasıl adil bir şekilde davranabilir? Eşitlik fikrini içselleştirecek kadar yeterince olgun, yeterince cesur muyuz? (*Via Dolorosa*, 6-7)

Grossman'ın barış umuduyla söylediği bu sözler İsrail'de belli bir kesimin samimi bir şekilde savaşın sonlanması ve her iki toplumun eşit ve adilce yaşaması gerektiği düşüncesinde olduğunu gösterir. Ancak Hare, Grossman'ın bu sözlerine karşı “Siyonizm'in özünde bir sorun olduğunu söylüyorum. İsrail fiilen ve ağırlıklı olarak dini esaslara dayalı bir devlet. Sadece Yahudi olanları barındırıyor. Bir gün diğerleri gibi çok kültürlü modern bir ülke olmak zorunda kalmayacak mı?” (*Via Dolorosa*, 7) sözleriyle İsrail'in uyguladığı politikaların günümüz dünyasında karşılığı olmadığını dolaylı olarak belirtmiş olur. İsraili olup seküler yaşam tarzını benimseyen aynı zamanda Filistinliler ile diyalog kurmak suretiyle barışın bir an evvel tesis edilmesini savunanlar arasında tiyatro yönetmeni Eran Baniel ve tiyatro yapımcısı Keith Lawrence da vardır. Her ikisi de devletin yozlaştığından duyduğu endişeyi paylaşarak uygulanan politikaların gerilimi

daha da tırmandırıldığını ve bunun her iki kesim için de gelecekte daha da büyük sorunlara yol açabileceğine dikkat çekmektedir. Baniel ve Lawrence gibi seküler kesime göre yönetici takımı dini gerekçe göstererek uyguladıkları politikalarla aslında kendilerine imtiyaz sağlayarak konumlarını sağlamlaştırmaktadırlar. “Toprağın camı cehenneme! Toprağın ne önemi var? Bir Yahudi için en önemli değer insan hayatıdır. Taşların hayatlardan daha önemli olduğunu savunan fikir Yahudiliğin bütünüyle bozulduğunu gösterir. Bozukluk işte!” (*Via Dolorosa*, 42-43). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere seküler kesim İsrail Devletinin Siyonist uygulamalarına karşı çıkmakla beraber Filistinlilerle barış içinde yaşayabileceklerinin izleri vardır.

Yazarın aktardıkları çerçevesinde seyirci, Filistinlilerin yaşadığı sorunların kaynağı olarak Siyonizm’in yanı sıra Arafat ve Batı dünyasının uyguladığı ikiye bölünmüş politikaları görür. Arafat karşıtı olanlar mücadele sürecinde yapılan yanlışların Filistin’in mevcut duruma doğrudan etki ettiğini ileri sürmüşlerdir. Haider Abdel Shafi, “Arafat yönetiminin yolsuzluklarını protesto edip yasama görevinden istifa etmiş” (*Via Dolorosa*, 26) bir politikacıdır. Arafat tüm ömrünü gerek çatışma sahasında gerekse diplomaside Filistin’in özgürleşmesi için adamıştır. Ancak Arafat, BM gibi uluslararası kuruluşlar tarafından Filistin için hibe edilen paraları nereye harcadığını Filistin halkına beyan etmemiştir. Shafi’ye göre “Arafat insanların kendisine olan bağlılığını parayla satın almıştır” (*Via Dolorosa*, 27). Bu açıdan Arafat pek çok Filistinlinin tepkisini çekmiştir çünkü Filistinliler açlık ve fakirlik içinde özgürlük mücadelesi verirken Arafat ve ekibi daha iyi şartlarda—“villalar, arabalar, telefon hatları” (*Via Dolorosa*, 27)—yaşayıp elindeki parayı Filistin halkının yararına kullanmamıştır. Bu da Filistin için mücadele eden halkın şevkini kırmış ve politikacılara olan güveni sarsarak Filistinlilerin direnişine büyük zarar vermiştir. Diplomaside bağlamında Filistinli yöneticileri zayıf gören ve İsrail Devletinin samimiyetine güvenmeyen Shafi’ye göre

barış süreci yoktur. Hatta sanki varmış gibi davransak da İsrail’in elini oynuyoruz. Yirmi ay boyunca müzakereler için Washington’daydım bu yüzden İsraililerin nasıl düşündüklerini bilirim. Duruşları hiçbir zaman değişmedi. Yaptıkları tek şey, ülkedeki varlıklarını tesis etmek için fiziksel gerçekleri kullanmak sonra da oldu-bittiye getirmek. Bu bir strateji, daha da fazla değil... Arafat ise aklından geçeni paylaşmıyor (*Via Dolorosa*, 27).

Çatışma ortamını körükleyen başka bir unsur da Batı dünyasının Doğu’ya karşı ön yargılı bakış açılarıdır. George Ibrahim bu ön yargılar konusunda Araplara ve Müslümanlara adil davranılmadığını şiddetle eleştirir. Öyle ki oryantalist bakış açılı bazı Batı filmleri, Arap ve Müslümanları önyargılı bir şekilde betimlerken dünyada da İslam karşıtlığını körüklemiştir. Filistinli şair Hussein Barghouti, verdiği örneklerle Batı’nın da ne denli suçlu olduğunu şu sözlerle savunmaktadır:

[*The English Patient* (İngiliz Hasta) filminde] beyaz insanlar bahçede gezen, duş alan ve ayakta duran; Araplar ise hilekâr, gizemli, kirli, güvenilmez ve oturur vaziyette gösteriliyor. *Air Force* filminde Araplar

[...] Amerikan Başkanı'nı esir almak istiyor. Neden? Neden birisi Amerikan Başkanı'nı istesin ki? [...] Çünkü dünyanın bir düşmana ihtiyacı var. Sovyet Rusya varken, düşman hazırды. Şimdi düşman biz olduk. 'Kim bu Araplar? Araplar Üçüncü Dünya Savaşı'nı başlatacak olan insanlardır' demek Amerikalılara yakışır (*Via Dolorosa*, 34).

Barghouti'nin verdiği örnekler genel çerçevede Batı dünyasının Doğu insanını nasıl gördüklerini ve önyargılarla nasıl değerlendirdiklerini tüm çıplaklığıyla ortaya sermektedir. Bu örneklerle Batı'nın ön yargılı ve peşin hükümlü olduğu, Doğu'yu yani ötekini şeytanlaştırarak kendini haklı göstermesini ve bunu yaparken de dünya kamuoyunun da desteğini almayı becerdiğinin altını çizer. Öte yandan Hare oyunda Batı'yı ve Batı değerlerini eleştiriyor olmasına rağmen kendisi de oyunun bazı bölümlerinde bir Batılı gibi hissetmek, davranmak veya konuşmaktan sıyrılamamıştır. Oyun yazarının Gazze'deki ilk izlenimi kendisine tuhaf gelmiştir çünkü "dünyanın en muhafazakâr kültürlerinden [olan Gazze sokaklarında] az sayıda gördüğü kadınlar baştan aşağı örtünmüştür" (*Via Dolorosa*, 26). Öte yandan Ramallah şehrini "elbise giyen kadınların ve lokantalarda alkol verdiği" (*Via Dolorosa*, 33) için etrafa mutlu bir hava estiren bir yer olarak yansıtın yazar bu betimlemeyi Batılı bakış açısıyla yapmıştır³.

Oyunu Amerika'da sahneledikten sonra yazar bazı Müslüman seyircilerden taraflı olduğuna dair eleştiri almıştır. Örneğin Filistinli bir seyirci "İsraililer gerçek insanlar gibi—sıcakkanlı karmaşık yani değişken karakter olarak gösterilirken Filistinliler ise sıkıcı, karikatürize edilmiş yani sabit karakterli olarak yansıtılmıştır" (Hare, 1999: 120) sözleriyle yazarı İsrail-Filistin meselesini yansıtırken taraflı olmakla itham etmiştir. Yazar bununla beraber Yahudi bir kadınla evli olduğu için de taraflı olduğuna dair eleştiriye şiddetle karşı çıkarak eşinin bir Yahudi olmasının taraflı olduğu anlamına gelmediğini ve kendisinin her iki kesime de adil ve tarafsız bir şekilde yaklaştığını dile getirmiştir (Hare, 1999: 120). Diğer yandan oyunu başka türlü değerlendiren Filistinliler de olmuştur. Örneğin, yine oyun gösterimi bittikten sonra Filistinli bir şahıs Hare'in yanına gelip ona "ülkem hakkında ne söylediğiniz benim için o kadar da önemli değil. 'Filistin' kelimesini West End sahnesinde duymak kendi içinde ileriye dönük bir adımdır" (Hare, 1999: 95). Bu ifade aslında Filistinlilerin yaşadıklarına kayıtsız kalmış Batı'ya dönük de büyük bir eleştiridir çünkü bu Filistinliye göre İsrail-Filistin meselesi Batı'da sürekli İsrail yanlısı olarak ele alınmış olup Filistin ve Filistinlilerin bakış açısı yeterince gündem olmamıştır. Artık en azından bu oyun sayesinde Batı kamuoyu Filistin hakkında bir şeyler öğrenmiş olacaktır. Bu olaylar ışığında yazar oyunu Ortadoğu'da sahnelemekten ziyade Batı'da sahnelemenin daha doğru olduğu kanısına varır. Diğer yandan İzak Rabin'in eşi Leah Rabin, oyunu izledikten sonra "Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Sizin yaptığımız şey tüm hikâyeye eşsiz bir katkı sunuyor. Emin olduğum tek bir şey var ve bunu size açıkça söyleyebilirim: Eşim bunu severdi. İzak bunu severdi" (Hare, 1999: 223) sözleriyle İsrail-Filistin meselesini tiyatro vasıtasıyla dünya

³ Eitan Bar-Yosef "I'm Just a Pen: Travel, Performance and Orientalism in David Hare's 'Via Dolorosa' and 'Acting-Up'" adlı makalesinde David Hare'in İsrail-Filistin meselesine Batılı bir sömürgeci ve oryantalist bakış açısıyla yaklaştığını bir takım örneklerle ileri sürmektedir.

kamuoyunun gündemine koyma gayretini gösteren Hare'in çok önemli bir rol üstlendiğini dile getirmiştir.

Hare, "hepimiz kör olduk. Hepimiz sadece görmek istediklerimizi görüyoruz. Gerisini yok sayıyoruz değil mi?" (*Via Dolorosa*, 39) sözleriyle İngiltere'nin ve dolayısıyla Batı dünyasının büyük bir kısmının buradaki olaylara göz yummuş olmasını ve bunları hâlâ görmezden gelmesini doğrudan eleştirmektedir. Benzer şekilde oyunda "taşlar mı yoksa fikirler mi?" (*Via Dolorosa*, 37) sorusunu seyirciye yöneltirken insanların kutsal mekânları ele geçirmek ve onlara sahip olmak için savaşıyor olmasını saçma bulduğunu dolaylı olarak ifade eden yazar farklı inançlara sahip insanların bir arada yaşayabilmeleri gerektiğinin altını çizmektedir.

III. Sonuç

Oyunda hem İsraililerin hem de Filistinlilerin birbirine karşı fikirlerini ve iki toplum arasındaki olası barışı sekteye uğratan Siyonist politikaları seyirciye aktaran David Hare bu oyun vasıtasıyla iki savaşan toplum arasında arabulucu rolünü üstlenmiştir (İnan, 2008: 91). Yazar İngiltere'ye dönüş yolunda yaşadıklarını hatırlayıp sadece kendisiyle iç hesaplaşmaya gitmez aynı zamanda bu meseleyle ilgili Batı dünyasını da öz eleştiri yapmaya ve seyirciyi fikir ve inançlarını yeniden gözden geçirmeye davet eder. Bu bakımdan Hare, Batı devletleri adına Ortadoğu halkından özür dileyen bir kişi olarak algılanabilir (Deeney, 2006: 437).

Oyun yazma sürecinde mümkün olduğunca çok sayıda kişiyle mülakat edip bunların fikirlerini aktaran yazarın bu süreçte herhangi bir kişinin sözlerine sansür uygulayıp uygulanmadığı belli değildir. Yazar tarafsız olduğunu ileri sürmesine rağmen, yine de olayları betimleme biçimi ve olayları aktarırken yaptığı yorumlar, onun İsrail Devletinin Siyonist politikalarına şiddetle karşı olduğunu göstermektedir. Bunun yanında yazar Filistinlilerin giyinme tarzlarını ve bazı şehirlerde alkol verilmemesini de yadırgamıştır. Bu bakımdan yazar hem İsrail hem de Filistin bağlamında belli konularda taraf tutmuştur. Öte yandan dinlerini özgürce yaşamak isteyen Yahudilere ve Müslümanlara desteğini belli eden yazar, savaşı körükleyen ve manipüle eden Batı dünyasını bir Batılı olarak şiddetle eleştirmekten de kaçınmamıştır.

Kaynaklar

- Bar-Yosef, Eitan. (2007). "I'm Just a Pen: Travel, Performance and Orientalism in David Hare's "Via Dolorosa" and "Acting-Up"". *Theatre Journal* 59, (2): 259-277.
- Beşe, Ahmet. (2007). *Monologue in Contemporary U.S. Drama: Exposing American Voices*. Erzurum, Atatürk University Publications.
- Deeney, John. (2006) "David Hare and Political Playwriting: Between the Third way and the Permanent Way", *A Companion to Modern British and Irish Drama: 1880-2005*, edited by Mary Luckhurst. Oxford, Blackwell Publishing.
- Hare, David. (1998). *Via Dolorosa & When Shall We Live?*. London Faber and Faber.
- Hare, David. (1999). *Acting-Up: A Diary*, Faber and Faber, London.

David Hare'in Bakış Açısıyla İsrail-Filistin Çatışması: Via Dolorosa ————— 2017

Hare, David. (2005). *Obedience, Struggle & Revolt*. New York & Kent Faber and Faber.

İnan, Dilek. (2008). "Theatre for Reconciliation: David Hare's "Via Dolorosa". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 48, (2): 79-94.